

Оксана Іванашко,
*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри педагогічної та вікової
психології Волинського національного
університету імені Лесі Українки*

ТЕХНОЛОГІЇ ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Зміни, які відбуваються сьогодні в системі освіти, мають забезпечити рівні права і доступність загальної освіти для дітей з

особливими освітніми потребами (ООП), можливість вибору для них освітньої траєкторії. Однією з найважливіших умов переходу до інклюзивної освіти, її успішності є система супроводу та підтримки дітей з ООП, зокрема тьюторський супровід. Тьюторські функції в освіті забезпечують асистенти вчителів, супроводжуючи дітей з особливими освітніми потребами та формуючи для них індивідуальну траєкторію розвитку. Саме тому ми використовуватимемо як синонімічні поняття функціональних означень.

Основною в роботі асистента вчителя (тьютора) є розробка індивідуальної програми розвитку учня, супровід його в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії [3].

З огляду на вищесказане особливо актуальною є поява позиції тьютора в інклюзивній освіті. Тут тьютор виступає як фахівець, який організовує умови для успішного включення дитини з ООП в освітнє та соціальне середовище школи, садка, організацій додаткової освіти тощо. Супровід дитини асистентом вчителя реалізовується шляхом організації руху дитини в освітньому просторі, що будується на постійному рефлексивному співвіднесенні її досягнень з інтересами та прагненнями. Тьютор або асистент вчителя, який здійснює тьюторські функції, виступає в ролі провідника дитини в освітній простір. Головним інструментом навчання, виховання, базовим функціональним обов'язком тьютора є створення індивідуальної освітньої програми, яка постійно уточнюється та коригується. До розробки освітніх програм можуть залучатися самі учні та їх батьки чи законні представники дитини.

Тьюторський супровід дитини асистентом вчителя передбачає технологічні етапи, до яких належить діагностичний, проєктувальний, реалізаційний, аналітичний.

Знайомство тьютора з дитиною, яку він буде супроводжувати, відбувається на діагностичному (або орієнтовно-діагностичному) етапі. Асистент вчителя знайомиться з дитиною, вивчаючи її інтереси, вподобання, особливості поведінки у співпраці, пізнавальні можливості дитини. Тьютор фіксує первинний освітній

запит учня, його інтереси, показує значущість цього інтересу і перспективи спільної роботи в цьому напрямі. Прояснює плани учня й образ бажаного майбутнього (залежно від вікових особливостей тьютора). Існують спеціальні методи і прийоми, що допомагають тьютору на цьому першому етапі: методика запуску роботи з портфоліо, анкетування, тестування, вільне інтерв'ю, визначення наявного в тьютора початкового обсягу знань за темою заявленого інтересу.

В процесі реалізації проєктувального етапу відбувається накопичення інформації про пізнавальні інтереси дитини. Учень (або асистент вчителя) збирає тематичне портфоліо, присвячене даній темі, куди включено матеріали, призначені для подальшого спільного аналізу. На цьому етапі тьютор допомагає школяреві скласти «карту пізнавального інтересу», консультує, надає необхідну допомогу у формулюванні запитань щодо звуження або розширення теми майбутнього проєкту або дослідження. Основними завданнями тьютора на цьому етапі є підтримка самостійності та активності, прагнення тьюторантів відшукати власний оригінальний спосіб заповнення карти пізнавальних інтересів.

На реалізаційному етапі тьюторант здійснює реальний пошук (проєкт, дослідження) і потім презентує отримані ним результати цього пошуку. На заключному аналітичному етапі організовується тьюторська консультація за підсумками всього процесу роботи та презентації. Аналізуються труднощі, проводиться рефлексія з метою отримання зворотного зв'язку. Завершується аналітичний етап плануванням наступної роботи, визначенням теми, /напрямку та групової або індивідуальної роботи та своєї ролі в ній.

У діяльності асистента вчителя постійно використовуються індивідуальні та групові консультації.

Індивідуальна тьюторська консультація (бесіда) є індивідуальною організаційною формою тьюторського супроводу й передбачає обговорення ситуацій, питань і формування шляхів їх вирішення, з метою особистого розвитку кожного учня. Основу

діалогу становить спільний пошук способів розв'язання проблем, у процесі якого учасники діалогу можуть висловлювати свої припущення і відстоювати на рівних власну точку зору. Умови спілкування мають бути так організовані, щоб учасники відчували свою успішність та інтелектуальну самостійність.

Групова тьюторська консультація. На цих заняттях, як і на індивідуальних тьюторських консультаціях (бесідах), тьютором / асистентом педагога, який здійснює тьюторську діяльність.

Безумовно, робота тьютора в школі різниться за ступенями навчання. На кожному з них існує особливе завдання, і саме з ним узгоджується робота тьютора.

Тьюторський супровід – ефективний засіб розвитку та стимулювання пізнавального інтересу молодшого школяра в початковій школі [1]. Особливістю молодшого шкільного віку є наявність великої кількості стихійних пізнавальних інтересів, з яких молодший школяр робить вибір. Ці стихійні інтереси не відрізняються глибиною і стійкістю. Супровід молодшого школяра передбачає таку взаємодію асистента вчителя та учня, під час якої останній, реалізуючи свій пізнавальний інтерес, опановує нові способи дії, набуває компетенції, важливі для подальшого навчання та реалізації життєвих планів. Головним є підтримати інтерес дитини до освіти. Завдання тьютора – виявлення та фіксація пізнавального інтересу.

Основне завдання в середній школі лежить у царині особистісного спілкування, індивідуального та соціального утвердження дитиною себе в спільноті. У підлітковому віці формується світогляд, уявлення про сенс життя, погляди на життя, на своє місце і становище в суспільстві. Ключовими особливостями середнього шкільного віку є: опанування культурних технологій, методів, механізмів пізнання навколишнього світу та пізнання самого себе; початок морального та передпрофесійного самовизначення; формування самостійності. Технології роботи тьютора ускладнюються, бо тепер йому потрібно будувати опори для спільної рефлексії освітнього пошуку. Для учнів середньої

школи особливо важливими є змагальні та комунікативні аспекти взаємодії з однолітками. Форми роботи тьютора – консультації, індивідуальні та групові тьюторіали, освітні події, тренінги, які мають застосовуватися з урахуванням віку та можливостей тьюторантів-підлітків.

У старшій школі триває формування та розвиток загальнокультурної компетентності учнів і закінчується формування їхньої допрофесійної компетентності. Питання самовизначення, професійної орієнтації, проєктування свого майбутнього стають цілком конкретними, потребують самостійного рішення, планування, власних зусиль. У цих умовах учням потрібна допомога тьютора, тобто особлива педагогічна позиція, що забезпечує усвідомлення ситуації та підстав для вибору. Група однолітків продовжує чинити серйозний вплив на старшокласника, але тепер значущим стає визнання спеціальних здібностей. Організаційно-діяльні ігри та освітні сесії дають змогу учню проявити активність з метою осмислення своїх можливостей і перспектив руху в освіті та професії. Стажувальні практики (професійні проби) також можуть запроваджуватися в старшій школі для того, щоб у старшокласника з'явився досвід реальної професійної діяльності. Старша школа може створювати спеціальні умови, в яких процес дорослішання відбуватиметься продуктивніше. Асистент вчителя у старшій школі здійснює персональний супровід кожного школяра в процесі становлення в нього відповідального вибору, контролюючи його освітню траєкторію та працюючи над розвитком особистісного ресурсу.

Технології розробки ресурсної карти є основою індивідуальної освітньої програми тьюторантів. Робота з картою (картування) – виявлення освітніх ресурсів, у яких учень може знайти відповіді на запитання, що його цікавлять. Мета цієї роботи – оволодіти культурними засобами самоосвіти. Як особистісно-ресурсне картування використовується: карта цінностей; карта проєктних ідей, змін; карта способів діяльності; карта пізнавальних інтересів; карта освітніх траєкторій; карта результатів. Кожна з особистісно-

ресурсних карт має враховувати всі можливі скерування індивідуального руху в освітньому просторі, бути спрямованою на самоздійснення особистості та, в кінцевому результаті, досягнення поставлених життєвих цілей.

Робота з особистісно-ресурсною картою – принципово значущий момент на всіх щаблях навчання, що відображає можливі напрямки індивідуального освітнього руху дитини, простір її самоздійснення, визначених життєвих цілей, задіяння освітніх ресурсів, середовищних впливів.

Заповнення певної спеціально структурованої ресурсної карти є підґрунтям для подальшої реалізації індивідуального проєкту, дослідження чи освітньої програми. Ресурсна карта застосовується на всіх рівнях освіти: на початковому (картування своїх пізнавальних інтересів), основному (картування різноманітних проєктів і дослідницьких робіт), у старшій школі (картування передпрофесійних інтересів), а також у ЗВО та сфері додаткової освіти.

Особлива роль у досягненні освітніх цілей належить проєктній технології. Метод проєктів являє собою гнучку модель організації освітньо-виховного процесу.

Проєкт (від лат. *projectus* – викинутий уперед) – форма спільної діяльності педагогів та учнів, у процесі якої досягається від початку запланований результат. Проєкт передбачає послідовне вирішення завдань кожного етапу, таких як визначення проблеми, проєктування шляхів і способів вирішення поставленого завдання, пошук інформації, формування певного продукту діяльності та завершується презентацією проєкту.

Сутність тьюторського супроводу проєктної діяльності полягає в організації роботи на матеріалі реального життя учня, розширенні його власних можливостей. Тьюторський супровід дає змогу враховувати інтереси кожного з учнів, допомагає опанувати способи знаходження нових знань, відповідати на їхні конкретні запити.

Проектна методика належить до особистісно орієнтованого навчання, весь процес базується на інтересах, здібностях учнів, які мають змогу обирати тему проекту, організаційну форму його виконання, оцінити складність проектувальної діяльності. Дана робота стимулює учнів не лише до глибшого вивчення предмета, а й до опанування нових програм і програмних продуктів, використання новітніх інформаційних і комунікативних технологій. У рамках профільного навчання проектування слід розглядати як основний вид пізнавальної діяльності школярів.

У молодшій школі проектна діяльність починається з позаурочної діяльності та продовжується в системі додаткової та загальної освіти в середній і старшій школі. Це та сфера діяльності, де дитина може бути найбільш успішною, де може якнайповніше реалізувати свої можливості [1].

Ідея супроводу проектної діяльності загалом спирається на те, що всі діти від природи допитливі й активні, у кожного є якийсь свій інтерес, навколо якого і через який можна вибудовувати освітню діяльність і взаємодію тьютора та дитини. Основне завдання асистента вчителя (тьютора) полягає в тому, щоб зуміти розгледіти, пробудити інтерес, зафіксувати. Якщо інтерес знайдено правильно – дитина цілеспрямована і здатна на вольові зусилля для його задоволення. Подальший супровід будується навколо розробки проекту. Асистент педагога створює умови для ефективного здійснення проектної діяльності та забезпечує осмислення, усвідомлення учнем способів його діяльності.

І тут варто відзначити виняткову зацікавленість усіх педагогів, які працюють у комунальному закладі загальної середньої освіти «Луцька гімназія №20 Луцької міської ради», вони знаходяться у постійному пошуку нових стратегій роботи в умовах інклюзивної освіти і вчать разом із дітьми, захоплюються нітрохи не менше за своїх підопічних, спільно здійснюють пошук нових методів, які стають мотивуючими для дітей з ООП та переростають в їх особистісний ресурс.

Учні школи, супроводжувані педагогами, асистентами педагогів створюють велику кількість цікавих, різноманітних, оригінальних проєктів. Результати проєктів популяризуються серед вчителів, батьків та учнів. Для самих дітей важливо бачити реальний результат своїх зусиль: власна майстерно зроблена мультимедійна презентація, виступ, стаття, виставка.

Педагоги школи відзначають такі особливості проєктної діяльності для дітей з ООП:

- діяльність менш самостійна, проходить під керівництвом асистента вчителя, керівника проєкту, вчителя;

- часто робота над соціально значущими проєктами може не мати успіху, тому що проєкт не цікавий учневі, не включає особисту мотивацію учня;

- має бути присутнім принцип «навчання через справу», діяльнісна складова роботи має переважати;

- велике значення мають проєкти, які розробляються групою школярів, до якої включена дитина з ООП, діти опановують у проєктній групі різні функції та ролі, вчаться взаємодіяти один з одним.

Основний результат супроводу індивідуальних освітніх проєктів учнів педагоги школи вбачають в усвідомленні учнями власної успішності, у відчутті радості від освітнього процесу, що важливо для кожної дитини, а особливо для дитини з ООП. Потрапивши в ситуацію успіху, ці діти вже легше можуть проявити себе в класі, школі. І звісно, результатами проєктної діяльності є: розвиток пізнавальних інтересів, освоєння учнем проєктної діяльності, формування готовності дитини до самостійного проєктування, вибудовування освітньої історії та індивідуальних освітніх перспектив [2].

Очевидно, що діяльність асистента вчителя (тьюторство, як нова в освітній системі діяльність) в системі інклюзивної освіти є надважливим ресурсом для кожної дитини з особливими освітніми потребами, створює ефективну, гнучку, орієнтовану на дитину з ООП систему супроводу та освіти загалом. Базова цінність, яку

поділяє асистент педагога – тьютор, це цінність людської індивідуальності, унікальності, неповторності, зокрема цінність особливого, індивідуального освітнього шляху кожної дитини в умовах інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Іванашко О.Є. Психологічний тьюторинг та корекційний супровід молодших школярів з ООП в НУШ. *Теорія та практика психокорекції особистості. Електрон. зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Умань, 26 жовт. 2023 р.)* ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, кафедра психології ; голов. ред.: Сафін О. Д. ; редкол.: Дудник О. А., Вахоцька І. О., Якимчук І. П.. Умань, 2023. С. 74 – 79. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/kafedra-psykholohii/>.
2. Іванашко О. Є. Гошовська Д. Т. Психологічні умови успішного інклюзивного середовища для дітей з особливими освітніми потребами. *Інноваційні освітні підходи до навчання дітей нового покоління : збірник науково-методичних праць учасників фестивалю освітніх інновацій (15 червня 2022 р., м. Луцьк); уклад. : Н. А. Поліщук, В. В. Камінська. Луцьк : Волинський ІІПО, 2022. С. 67-74.*
3. Іванашко О.Є. Тьюторинг та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в НУШ. *Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали ІХ Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар.участ.) (28 листопада - 02 грудня. 2022 р.) = Materials of IX-th Scientific and Practical Internet Conference (with international participation) (Nov 28 – Dec 02, 2022)* ; за заг. ред. Т. І. Дучимінської, Я. О. Гошовського, Ж. П. Вірної, Д. Т. Гошовської, О. Є. Іванашко. Луцьк : ПП Іванюк В. П, 2022. С. 13-20.